

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

† 13.12.43

ΠΗΓΕΣ

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ Υ.Π.Π.

Μνεία
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Το κείμενο

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΤΗΚΑΝ ΠΟΛΛΟΙ ΈΛΛΗΝΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΒΑΛΛΑΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΚΤΗΤΗ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΑΘΩΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ. ΤΕΤΟΙΕΣ ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ ΕΓΙΝΑΝ Π.Χ. ΣΤΑ ΚΑΛΆΒΡΥΤΑ, ΣΤΟ ΔΙΣΤΟΜΟ, ΣΤΟ ΧΟΡΤΙΑΤΗ ΚΑΙ ΣΕ ΠΟΛΛΆ ΆΛΛΑ ΜΈΡΗ. ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ ΑΝΗΚΕΙ ΣΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΙΑ ΈΝΑ ΦΙΛΌΤΙΜΟ(1964).

Φτάνω στο σημείο να πω πως ίσως θα 'ταν καλύτερα να μην είχα πατήσει ποτέ μου σε κείνο τον τόπο της ομαδικής εκτελέσεως. Κι άλλες φορές έτυχε βέβαια να επισκεφθώ τόπους μαρτυρίου ή ομαδικής ταφής η γη της πατρίδας μας είναι παραγεμισμένη με κόκαλα παλικαριών' μα ποτέ μου δεν ταραχτήκα και δεν έκλαψα τόσο, όσο αυτή τη φορά. Αυτό ασφαλώς έγινε, γιατί την ώρα που βρέθηκα εκεί, μια γυναίκα κι ένας άντρας, αδέρφια, άνοιξαν τον τάφο του μικρότερου αδελφού τους, που είχε εκτελεστεί πριν από είκοσι χρόνια. Πλησίασα, κι όταν κατάλαβα τι συνέβαινε, σιγοκάθισα πάνω στα πόδια μου σε μian άκρη. Και τώρα, που η ψυχή μου έχει κολλήσει εκεί, μου φαίνεται πως θα μείνω για πάντα, σαν ένα αγριόχορτο, καθισμένος δίπλα σε κείνο τον τάφο. Και μακάρι να γινόταν έτσι.

Τότε που πρωτοζύγωσα, το σκάψιμο με την αζίνα είχε προχωρήσει. Εξάλλου δεν τον είχαν θαμμένο καθόλου βαθιά. Μάλλον γυναίκες θα είχαν φροντίσει για την ταφή του. Σε λίγο, ένα ένα, άρχισαν να ξεφυτρώνουν τα κόκαλα. Ήταν κατακίτρινα, με λίγο καστανό χρώμα κολλημένο πάνω τους. Η γυναίκα, μ' ένα τσεμπέρι στο κεφάλι, σχεδόν γονατιστή, αφού τα ξέπλενε λίγο με κόκκινο κρασί, τ' αράδιαζε ευλαβικά μέσα σε μια κάσα χαρτονένια, απ' αυτές της αμερικάνικης βοήθειας. Σε όλα αυτά δεν υπήρχε τίποτα το αηδιαστικό ή το τρομαχτικό. Άλλωστε το παιδάκι ήταν δεκάξι χρονών όταν μαρτύρησε. Και πιστεύω, χωρίς αμφιβολία, πως θα έχει αγιάσει. Στο χώμα δίπλα ήταν μπηγμένο ένα κερί και στο θυμιατό σιγόκαιγε θυμίαμα. Ευωδίαζε όλος ο τόπος. Λέξη δεν έλεγαν, ούτε ακουγόταν κλάμα. Καταλάβαινα όμως πως τα μάτια τους τρέχαν, γι' αυτό έσκυψα το κεφάλι μου προς το χορτάρι και δεν προσπαθούσα, ούτε τολμούσα να τους κοιτάξω. Πολύ ήταν και που με άφηναν κοντά τους μια τέτοια ώρα.

Μονάχα όταν βρέθηκε το κρανίο, άκουσα τον αδελφό να λέει βραχνά: η χαριστική βολή. Ήταν μια μικρή τρύπα λίγο πιο πάνω απ' το μέτωπο. Είχα γίνει πια ένα με το χώμα, έτσι ένιωθα. Τώρα σκέφτομαι πως έπρεπε να προσκυνήσω, αν και είμαι τόσο ανάξιος. Κοίταζα συνεχώς ένα βραχάκι κοντά μου και τις λειχήνες του. Αυτό σίγουρα θα ήταν και τότε εδώ, και το παιδί θα το είδε ίσως και να το ζήλεψε. Μπορεί να ήταν και κείνο το αρκετά μεγάλο δέντρο, αν και δεν αποκλείεται να έχει μεγαλώσει πιο γρήγορα, εφόσον βρήκε άφθονο λίπασμα από τόσο αίμα και τόσες εκατοντάδες κορμιά. Καλά θα ήταν να μπορούσε να μεταμορφώνεται ο άνθρωπος, όταν πέφτει σε μεγάλο κίνδυνο, ή ν' ανοίγει η γη και να τον κρύβει. Εγώ τουλάχιστο έτσι παρακαλούσα, όταν βρέθηκα σε κάτι τιποτενίους κινδύνους, που είναι ντροπή και να τους σκέφτομαι ακόμα. Πάντως, θυμούμαι πως εκείνες τις στιγμές λάτρευα και πρόσεχα, όσο ποτέ, τα άψυχα, αλλά και τα έντομα και τα φυτά και τα πουλιά. Σ' αυτό ακριβώς στηρίζομαι και πιστεύω πως έτσι θα 'νιωσε κι αυτός εκείνη την ώρα. Εξάλλου ήταν της ηλικίας μου. Δεν είναι δυνατό να διαφέρω και τόσο πολύ απ' τους άλλους. Άνθρωπος είμαι και εγώ. Κι όμως η κάποια διαφορά είναι που με καίει.

Πάνω στην κορφή του λόφου έχουν στήσει ένα τεράστιο κάτασπρο σταυρό και παρακάτω, στην πλαγιά, είναι σχηματισμένη, με άσπρες πάλι πέτρες, η ημερομηνία: 13-12-43. Λογάριαζα, όταν γυρίσω σπίτι, να ψάξω για κείνο το ημερολόγιό μου, που μπόρεσα να κρατήσω, μέρα με τη μέρα, τότε. Τι να 'γινε άραγε εκεί σε μας αυτή τη μέρα;

Κι έτσι, καθώς είχα απομονωθεί κοιτάζοντας το ρηχό μνήμα του χωριατόπουλου, άρχισα να ψιθυρίζω ανεπαίσθητα το αντρίκιο εκείνο μοιρολόγι, που μόνο τα λόγια του ξέρω και όχι το σκοτό:

Μαστόροι Καλαβρυτινοί και μαρμαροχτιστάδες,
που πελεκάτε μάρμαρα και φτιάχνετε κιβούρια,
φτιάχτε και μένα 'να καλό, καλύτερο από τ' άλλα...

Όμως ένα μπουλούκι εντόπιοι τουρίστες φάνηκε να μπαίνει μέσα στον ιερό περίβολο. Στάθηκαν γύρω απ' το ελεεινό για μια τέτοια θυσία κενotáφιο. Φαίνονταν απ' τους μορφωμένους και δεν μπορώ να πω πως η στάση τους δεν ήταν σεμνή. Κατέθεσαν μάλιστα ένα καλοκαμωμένο δάφνινο στεφάνι και κατόπι κράτησαν ένα λεπτό σιγή. Κάποιος τους άρχισε να διαβάζει από ένα χαρτί το ιστορικό της εκτελέσεως των 1200 ανθρώπων. Ήταν τόσο ψυχρή η περιγραφή, ώστε αμέσως υπέθεσα πως σίγουρα θα τα είχε ξεσηκώσει απ' την τελευταία εγκυκλοπαίδεια. Ύστερα σκόρπισαν μιλώντας δυνατά ή χαχανίζοντας. Πολλοί ήρθαν τριγύρω μας. Και φυσικά αμέσως άρχισαν τις ερωτήσεις, ιδίως οι γυναίκες. Το παλικάρι με την αξίνα απαντούσε, πιέζοντας ολοφάνερα τον εαυτό του. Φαινόταν καθαρά πως θεωρούσαν σχεδόν ευτυχία τους και σπουδαίο συμπλήρωμα στις συγκινήσεις της εκδρομής την ανακομιδή, που πέτυχαν πάνω στην ώρα. Ο αδελφός μάλιστα ζαλίστηκε τόσο για μια στιγμή, ώστε έκανε το λάθος να τους δείξει ακόμα και το κρανίο με τη χαριστική βολή. Αυτό όμως θα ήταν πέρα απ' τα όρια της αντοχής τους, γιατί αμέσως πρόσεξα μια κίνηση για απομάκρυνση. Κάποιος τους θύμισε πως η ώρα περνάει. Εκείνη τη στιγμή η σκυμμένη γυναίκα τούς γύρεψε, αν έχουν, καμιά εφημερίδα για να σκεπάσει τα κόκαλα. Πολλοί προθυμοποιήθηκαν' από εφημερίδες άλλο τίποτα, και τι εφημερίδες...

Πήραν να κατηφορίζουν. Μετά από λίγα βήματα άναψε ζωηρή συζήτηση ανάμεσά τους σα να μην ήμασταν κι εμείς λίγο πιο πάνω. Ένας ακούστηκε να φωνάζει με θυμό: Καλά τους έκαναν' αφού οι άλλοι σκότωσαν στρατιώτες του κατακτητή.

Κανένας δεν αντιμίλησε. Ήταν και κάποιοι με στολή μαζί τους.

Μου 'ρθε να πέσω απάνω σε κείνη την άτιμη φωνή και να τη στραγγαλίσω άγρια, προτού προφτάσει να προχωρήσει. Αλλά την άκουσαν βέβαια συγχρόνως και τα δυο αδέλφια κι έσκυψαν πιο πολύ κατά το χώμα, σα να 'φαγαν καμτσικιά, αλλά και σα μαθημένοι από κάτι τέτοια.

Κατόπι ο άντρας άφησε την αξίνα δεν υπήρχαν άλλωστε άλλα κόκαλα. Η αδελφή του έσβησε το κεριά και πήρε το θυμιατό. Τα κόκαλα έμειναν ασκέπαστα. Η βρωμερή εφημερίδα κυλιόταν πάνω στα χόρτα.

Έμεινα ξοπίσω και με πήρε το παράπονο. Δεν ήμουν γνωστός τους ή συγγενής τους για να με πάρουν μαζί τους, όπως θα ήθελα. Εγώ τα 'χω καταφέρει να χωρώ και να ταιριάζω μονάχα με κάτι τέτοιους σαν αυτούς του πουλμαν. Γι' αυτό ξεκίνησα για το πιο λαϊκό καφενείο, και στο δρόμο συνέχεια έλεγα: Θεέ μου, μη μ' αφήνεις ούτε καλημέρα να 'χω πια με τέτοια, δήθεν εξευγενισμένα, υποκείμενα.

Οι δασκάλες και οι μαθήτριες μετά το κακό. Επέζησαν, αφού οι Γερμανοί τις έκλεισαν στο σχολείο. Ο Αυστριακός στρατιώτης αρνήθηκε να τις εκτελέσει. Τον εκτέλεσαν οι αξιωματικοί του.

Λίγα λόγια για τον συγγραφέα

Σπούδασε φιλολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο (1947–1950), όπου διετέλεσε και Βοηθός Καθηγητής στην έδρα Αρχαίας Ιστορίας (1954). Από το 1956 και ως το 1971 εργάστηκε ως φιλόλογος σε διάφορα ιδιωτικά και δημόσια σχολεία της Ελλάδας και στη Βεγγάζη της Λιβύης. Το 1971 μετατέθηκε σε αθηναϊκό Γυμνάσιο και λίγο αργότερα αποσπάστηκε στο Υπουργείο Παιδείας, όπου παρέμεινε ως το τέλος της ζωής του.

Πέθανε στην Αθήνα στις 16 Φεβρουαρίου 1985 από σπληνίτιδα, μετά από μετεγχειρητική επιπλοκή, σε ηλικία 58 χρόνων. Κηδεύτηκε στη Θεσσαλονίκη.

Με τη συλλογή Για ένα φιλότιμο που εκδόθηκε το 1964 και που περιέχει 22 σύντομα αφηγήματα (πεζογραφήματα) γραμμένα μεταξύ 1961 – 1964, εγκαινιάζεται η πεζογραφία του Ιωάννου με βιωματικό χαρακτήρα.

Τα κείμενα του «Φιλότιμου» ο Ιωάννου τα ονομάζει με τον γενικό όρο «πεζογραφήματα». Με τον αυτό εννοεί το ευρύτερο και μάλλον άγνωστο από αλλού, είδος, που βρίσκεται μεταξύ δοκιμίου και αφηγήματος και περικλείει, συχνά σε δυο γραμμές, πυρήνες διηγημάτων ολόκληρων, που παρατίθενται ως παραδείγματα ή διασαφήσεις των γενικότερων λεγομένων του.

Χαρακτηριστικά της Μεταπολεμικής πεζογραφίας

- α. Τα χρονικά όρια της μεταπολεμικής περιόδου συμβατικά εκτείνονται από το 1945 έως το 1974.
- β. Οι μεταπολεμικοί πεζογράφοι της πρώτης Γενιάς έχουν βιώματα από τη δεκαετία του '40 και αντλούν τα θέματά τους κυρίως από την Αλβανία, την Κατοχή, την Αντίσταση, τον εμφύλιο πόλεμο, τη μετεμφυλιακή περίοδο.
- γ. Ο ρεαλισμός [ωμή πραγματικότητα, αυτοαναφορικότητα, αυτοβιογραφική μέθοδος–βιωματικότητα]
- δ. Οι κοινωνικοί και πολιτικοί προβληματισμοί
- ε. Η ρεαλιστική γλώσσα

Η βιωματικότητα στο έργο του Γ. Ιωάννου

Ο ίδιος ο Γιώργος Ιωάννου επισημαίνει: «Λέγοντας λοιπόν βιωματική, εννοώ τη λογοτεχνία εκείνη που αντλείται από προσωπικά βιώματα του συγγραφέα [...]. Τα βιώματα πάλι δεν είναι μονάχα εκείνα που προέρχονται από την εμπειρία αλλά και οι φαντασιώσεις και οι ισχυρές πνευματικές καταστάσεις που έχει ζήσει ο άνθρωπος [...]. Ανακουφίζομαι γράφοντας σε πρώτο πρόσωπο. Είναι για μένα κάτι σαν ψυχολογική ανάγκη. Ωστόσο, τα περισσότερα από αυτά που γράφω δεν είναι βιογραφικά και δεν συνέβησαν ακριβώς έτσι, όπως μεταφέρονται στο χαρτί. Άλλωστε, στα πεζογραφήματά μου υποδύομαι και πολλά πρόσωπα που θα ήθελα να είμαι».

Εισαγωγικά – Ιστορικό πλαίσιο

Γερμανική Κατοχή – Αντίσταση – Αντίποινα

Η προσπάθεια αντίστασης των Ελλήνων απέναντι στους Γερμανούς κατακτητές, που θα έπρεπε λογικά να αποτελεί έναν κοινό στόχο και να λειτουργεί ως συνεκτικός δεσμός ανάμεσα στις διάφορες παρατάξεις, απέκτησε από νωρίς διαφορετικές προεκτάσεις και ως ένα βαθμό αποτέλεσε τον προπομπό του αιματηρού εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε.

Το γεγονός ότι η ισχυρότερη δύναμη αντίστασης ανήκε στην κομμουνιστική παράταξη δημιουργούσε εντάσεις στο εσωτερικό της χώρας, καθώς υπήρχε ο φόβος πως οι κομμουνιστές θα αξιοποιούσαν τη δημοτικότητά τους, ώστε να διεκδικήσουν την εξουσία μετά το πέρας του πολέμου.

Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη πως εκείνα τα χρόνια οι βασικοί σύμμαχοι της Ελλάδας, η Αγγλία και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπως και ο βασικός της αντίπαλος, η Γερμανία, είχαν μια έντονα αρνητική στάση στο ενδεχόμενο εξάπλωσης του «κομμουνιστικού κινδύνου».

Η αποτίμηση των γεγονότων εκείνης της περιόδου περιπλέκεται –όπως συμβαίνει άλλωστε με κάθε σημαίνον γεγονός σ' αυτή τη χώρα– από την προσπάθεια των παρατάξεων να αξιοποιήσουν κάθε τι σε πολιτικό επίπεδο και φυσικά από την απροθυμία τους να αναγνωρίσουν λάθη και να αποδεχτούν το μερίδιο ευθύνης που τους αναλογεί.

Με πρωτοβουλία του Κομμουνιστικού Κόμματος θα συγκροτηθεί το Σεπτέμβριο του 1941 το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) που απέβλεπε αποκλειστικά στην απελευθέρωση της χώρας από τους κατακτητές. Σύμφωνα με το ιδρυτικό κείμενο: «Σκοπός του Εθνικού μετώπου είναι: α) Η απελευθέρωση του Έθνους μας από τον σημερινόν ξένον ζυγόν και η απόκτησις της πλήρους ανεξαρτησίας της χώρας μας και β) Ο σχηματισμός προσωρινής κυβερνήσεως του ΕΑΜ, αμέσως μετά την εκδίωξιν των ξένων κατακτητών, μοναδικός σκοπός της οποίας θα είναι η προκήρυξις εκλογών δια συντακτικήν εθνοσυνέλευσιν με βάσιν την αναλογικήν, ίνα ο λαός αποφανθή κυριαρχικώς επί του τρόπου της διακυβερνήσεώς του. ...». Στρατιωτικό παρακλάδι του ΕΑΜ είναι ο ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) που θα δημιουργηθεί το Φεβρουάριο του 1942.

Στον αντίποδα του ΕΑΜ και με τη φιλοδοξία να συσπειρώσει όσους ήταν κατά του κομμουνισμού συστήθηκε το Σεπτέμβριο του 1941 ο ΕΔΕΣ (Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος). Σύμφωνα με το καταστατικό του στόχος του ήταν: «Να εγκαθιδρύσει εις την Ελλάδα το Δημοκρατικόν πολίτευμα, σοσιαλιστικής μορφής, οιαδήποτε και αν θα είναι η έκβασις του πολέμου. ...»

Οι δύο βασικές αυτές οργανώσεις –ας σημειωθεί πως παράλληλα είχαν δημιουργηθεί κι άλλες μικρότερες–, με τον ΕΛΑΣ να έχει βέβαια την πρωτοκαθεδρία, θα αποτελέσουν τον κύριο πυρήνα της ένοπλης αντίστασης κατά των Γερμανών, θα επιδοθούν όμως στην πορεία και σε μεταξύ τους συγκρούσεις, καθώς πέρα από το ζήτημα της αντίστασης δέσποζε και η σύγκρουση κομμουνιστών και μη κομμουνιστών. Ο παράλληλος αυτός ανταγωνισμός θα αλλοιώσει το χαρακτήρα του αγώνα αντίστασης και θα ωθήσει και τις δύο παρατάξεις σε σοβαρά λάθη, που θα στοιχίσουν πολύτιμες ανθρώπινες ζωές τόσο κατά τη διάρκεια της κατοχής, όσο και σε μεγαλύτερο βαθμό στη συνέχεια, όταν πλέον θα ξεσπάσει ανοιχτά ο εμφύλιος πόλεμος.

Η αντίδραση των Γερμανών απέναντι στην αντίσταση των Ελλήνων ήταν σαφώς αμείλικτη, καθώς φρόντιζαν να αντεκδικούνται για κάθε νεκρό στρατιώτη τους. Η αναλογία που τηρούσε η Βέρμαχτ (Wehrmacht), οι γερμανικές δηλαδή ένοπλες δυνάμεις, ήταν 1 προς 10, ενώ κατά πολύ βαρύτερα ήταν τα αντίποινα των SS (Schutzstaffel), της επίλεκτης στρατιωτικής ομάδας που είχε ξεκινήσει με πρωτοβουλία του Χίτλερ, οι οποίοι σκότωναν 50 Έλληνες για κάθε νεκρό Γερμανό.

Στο πλαίσιο μιας τέτοιας αντεκδίκησης οι Γερμανοί εισήλθαν στα Καλάβρυτα, καθώς η τοπική ομάδα του ΕΛΑΣ είχε προηγουμένως θανατώσει 75 Γερμανούς αιχμαλώτους.

Τα αντίποινα των Γερμανών θεωρούνταν δεδομένα, γεγονός που προκαλούσε φόβο στους κατοίκους των περιοχών όπου δρούσαν οι ομάδες αντίστασης και φυσικά παρέλυε κάθε επαναστατική διάθεση στον άμαχο πληθυσμό.

Οι πράξεις αντίστασης βέβαια είχαν κατά περίπτωση σημαντικά οφέλη τόσο στο ηθικό των Ελλήνων, όσο και σε πρακτικά ζητήματα του εθνοαπελευθερωτικού αγώνα, αλλά η επιλογή των Γερμανών να σκοτώνουν αδιακρίτως τον άμαχο πληθυσμό, κλόνιζε την πίστη των πολιτών και έθετε συχνά υπό αμφισβήτηση κάποια χτυπήματα των ανταρτών.

ΠΗΓΗ: ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<http://latistor.blogspot.com/2012/09/13-12-43.html#ixzz50xYYKqiW>

Τίτλος

Αν και ο συγγραφέας δεν ονομάζει τον τόπο στον οποίο αναφέρεται, ο τίτλος του πεζογραφήματος, †13-12-43, όπως άλλωστε και η περιγραφή της περιοχής με τον τεράστιο άσπρο σταυρό στο λόφο και την ημερομηνία σχηματισμένη με λευκές πέτρες στα πλάγια του λόφου, μας παραπέμπει στην καταστροφή των Καλαβρύτων της Πελοποννήσου,

Στις 13-12-1943 οι Γερμανοί, που είχαν ήδη εισέλθει στην περιοχή από τις 9 του Δεκέμβρη, συγκέντρωσαν τους κατοίκους της πόλης στο δημοτικό σχολείο κι αφού ξεχώρισαν τα γυναικόπαιδα, πήραν όλους τους άντρες που ήταν άνω των 14 ετών και τους εκτέλεσαν.

Η υπόθεση του κειμένου

Στο σύντομο αυτό πεζογράφημα ο αφηγητής αναφέρεται στην επίσκεψή του σ' έναν τόπο, όπου έγινε ομαδική εκτέλεση Ελλήνων από Γερμανούς στρατιώτες κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής. Στην πρώτη ενότητα του κειμένου περιγράφει με συγκίνηση πως εκείνη τη μέρα έτυχε να γίνεται η ανακομιδή των οστών ενός δεκαεξάχρονου νέου –αθώου θύματος της θηριωδίας των Γερμανών– από τα δύο αδέρφια του. Η σκέψη πως ένα νεαρό παιδί βρήκε μια τόσο τραγική κατάληξη συγκινεί βαθύτατα τον αφηγητή, που τη χρονιά της εκτέλεσης είχε την ίδια ακριβώς ηλικία. Κοιτάζοντας με προσοχή τον χώρο γύρω του επιχειρεί να διαπιστώσει ποιες θα ήταν οι τελευταίες εικόνες που αντίκρισε ο αδικοχαμένος νέος και συνάμα αναλογίζεται ποιες μπορεί να ήταν οι σκέψεις του μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα. Η συγκίνηση, ο σεβασμός και η ταπείνωση που αισθάνεται ο αφηγητής μπροστά στα αδέρφια του νεκρού παιδιού, ακολουθούνται από την αναστάτωσή του, όταν στο χώρο αυτό καταφθάνει ένα «μπουλούκι» από τουρίστες. Αν και αρχικά η στάση τους είχε την απαιτούμενη σεμνότητα, πολύ σύντομα ξεχύθηκαν στον γύρω χώρο με ομιλίες και χαχανητά, ταραάζοντας την ευλάβεια και τη συγκίνηση που περιέβαλε την ανακομιδή των οστών του εφήβου. Το σχόλιο, μάλιστα, ενός από αυτούς πως η εκτέλεση των ανθρώπων της περιοχής ήταν δικαιολογημένη, αφού «οι άλλοι» (αναφερόμενος στους στρατιώτες του ΕΛΑΣ) είχαν σκοτώσει Γερμανούς στρατιώτες, προκάλεσε αγανάκτηση και πικρία στον αφηγητή.

Ο χώρος

Ο χώρος όπου διαδραματίζεται το γεγονός δεν **αναφέρεται ρητά στο κείμενο**. Στοιχεία όμως του αφηγήματος μας καθοδηγούν για τον προσδιορισμό του. Τα στοιχεία αυτά είναι:

- ✠ Η αναφορά σε **τόπο «ομαδικής εκτέλεσης», «μαρτυρίου» και «ομαδικής ταφής»**, καθώς και σε **1200 εκτελεσθέντες**.
- ✠ Ο **«τεράστιος κατάσπρος σταυρός»** στην κορυφή του λόφου και **η γραμμένη με άσπρες πέτρες στην πλαγιά ημερομηνία**.
- ✠ Το **«αντρίκιο μοιρολόι»**, όχι μόνο γιατί αναφέρεται σε άντρες, αλλά και για τη συγκεκριμένη επίκληση σε **«Καλαβρυτινούς μαστόρους»**.
- ✠ Τέλος, **η ημερομηνία του τίτλου**.

Τα Καλάβρυτα, κωμόπολη του νομού Αχαΐας στη βόρεια Πελοπόννησο, είναι στενά συνδεδεμένη με τη νεότερη ελληνική ιστορία. Είναι εν πρώτοις γνωστή από τη συμμετοχή της στην επανάσταση του 1821. Εδώ έγιναν οι πρώτες μεμονωμένες επιθέσεις εναντίον των Τούρκων. Στις 21 Μαρτίου έγινε η επίσημη κήρυξη της επανάστασης στη μονή της Αγίας Λαύρας, που βρίσκεται πολύ κοντά και στις 25 Μαρτίου ελευθερώθηκε η πόλη. Στα Καλάβρυτα όμως συντελέστηκε και ένα από τα φρικιαστικότερα ναζιστικά εγκλήματα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι Γερμανοί, εκδικούμενοι το φόνο δικών τους στρατιωτών από τις ανταρτικές ομάδες της περιοχής, στις 13 Δεκεμβρίου 1943, έκαψαν όλα τα σπίτια, σκότωσαν όλους τους άνδρες (σώθηκαν μόνο 11 από τους 1100 περίπου) κι έκλεισαν τα γυναικόπαιδα στο σχολείο. Έβαλαν φωτιά για να τα κάψουν, τα γλίτωσε όμως ο αυστριακός φρουρός που άνοιξε την πόρτα και τα άφησε να φύγουν, πράξη για την οποία εκτελέστηκε. Στον τόπο της εκτέλεσης και του ομαδικού τάφου έχει στηθεί ένας σταυρός ύψους 8 μέτρων ενώ το ρολόι της εκκλησίας είναι από τότε σταματημένο στην ώρα της τραγωδίας: 2.34'.

Όλα τα πιο πάνω στοιχεία σαφώς παραπέμπουν **στην ομαδική εκτέλεση στα Καλάβρυτα από τον ναζιστικό στρατό**

Από την άλλη, η **αοριστία** ως προς τον τόπο είναι πιθανόν σκόπιμη επιλογή του συγγραφέα αφού, μέσω του συγκεκριμένου χώρου, **αποδίδεται τιμή σε όλους τους ανάλογους χώρους θυσίας και μαρτυρίου**, αφού, όπως λέει, «η γη της πατρίδας μας είναι παραγεμισμένη με κόκαλα παλικαριών».

Ταυτόχρονα επισημαίνεται ότι τα **γεγονότα δεν συμβαίνουν μόνο στον εξωτερικό χώρο, αλλά και στον εσωτερικό, στη συνείδηση του αφηγητή**. Συναισθήματα, σκέψεις, συνειρμικές εικόνες εκφράζονται παράλληλα και ταυτόχρονα με την περιγραφή των εξωτερικών σκηνών. Τα συμβαίνοντα στη συνείδηση, στη σκέψη, γενικά στον «εσωτερικό χώρο» καταλαμβάνουν μεγαλύτερη έκταση από την αφήγηση των εξωτερικών γεγονότων.

Ο χρόνος

Καίριο χαρακτηριστικό στοιχείο της πεζογραφίας του Γιώργου Ιωάννου, ο διασπασμένος χρόνος. Μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, **μία ημερομηνία**, αποτελεί τον τίτλο του αφηγήματος, στοιχείο που της αποδίδει κεντρική θέση στο όλο διήγημα. Πρόκειται για την **13^η Δεκεμβρίου 1943, ημέρα της εκτέλεσης όλου του άρρενος πληθυσμού των Καλαβρύτων από τους Γερμανούς**. Όμως **η αφήγηση ξεκινά από τη χρονική στιγμή που ο συγγραφέας αναπολεί** και εξιστορεί την επίσκεψή του στον χώρο εκείνο, **είκοσι χρόνια μετά την εκτέλεση** [...] «... την ώρα που βρέθηκα εκεί μια γυναίκα κι ένας άντρας, αδέρφια, άνοιγαν τον τάφο του μικρότερου αδελφού τους, που είχε εκτελεστεί πριν είκοσι χρόνια» [...]

Ο συγγραφέας **στέκεται στο 1963 – 64**. Από εκεί **αναπολεί την επίσκεψή** του αλλά ταυτόχρονα **σχολιάζει**. Ο τρόπος αυτός ανασύνθεσης του χρόνου είναι **λειτουργικό στοιχείο της αφήγησης**, γιατί **φανερώνει την ένταση και τη διάρκεια της οδυνηρής εμπειρίας**. Τα γεγονότα που ο συγγραφέας έζησε, ίσως ένα χρόνο πριν τα αφηγηθεί, είναι πολύ ζωντανά στη συνείδησή του. Δηλώνει αρχίζοντας: «Φτάνω στο σημείο να πω πως ίσως θα 'ταν καλύτερα να μην είχα πατήσει ποτέ μου σε κείνο τον τόπο της ομαδικής εκτέλεσης». Στη συνέχεια δηλώνει: «Και τώρα, που η ψυχή μου έχει κολλήσει εκεί, μου φαίνεται πως θα μείνω για πάντα, σαν ένα αγριόχορτο, καθισμένος δίπλα σε κείνο τον τάφο», «είχα γίνει πια ένα με το χώμα, έτσι ένιωθα», σκέψεις που καταγράφουν **την ένταση των συναισθημάτων που δοκίμασε**, αφού διαρκούν καιρό μετά το περιστατικό.

Συνοπτικά...

- **Ιστορικός χρόνος**: η περίοδος της γερμανικής κατοχής και η ημέρα εκτέλεσης των 1200 Καλαβρυτινών
- **Χρόνος της ιστορίας**: περιλαμβάνει τα περιστατικά της αφήγησης, τη χρονική διάρκεια της επίσκεψης του αφηγητή στον τόπο εκτέλεσης των 1200 Καλαβρυτινών
- **Χρόνος της αφήγησης**: Κατοχή και χρόνος εκτέλεσης των 1200 Καλαβρυτινών (1943), ο χρόνος επίσκεψης του αφηγητή στα Καλάβρυτα (1963)
- **Χρόνος γραφής**: 1964 [εξωκειμενικό στοιχείο]

Δομή

Μπορούμε να εντοπίσουμε την **ύπαρξη δύο μερών - ενοτήτων - σκηνικών εικόνων**, χωρίς να παραγνωρίζουμε ότι και στις δύο ενότητες, παράλληλα με την αφήγηση των εξωτερικών γεγονότων διαδραματίζεται και ο εσωτερικός σχολιασμός, οι σκέψεις, τα συναισθήματα του αφηγητή.

“Φτάνω στο σημείο να πω... καλύτερο από τ’ άλλα...”

*Ανακομιδή λειψάνων, ιερότητα χώρου,
σεβασμός, ευλάβεια, βουβός θρήνος αδελφιών*

Ο αφηγητής βρίσκεται σ’ ένα τόπο ομαδικής εκτέλεσης τη στιγμή που πραγματοποιείται μια **εκταφή οστών**. Οι λέξεις και οι εκφράσεις που χρησιμοποιούνται, «τόπος μαρτυρίου», «μαρτύρησε», «έχει αγιάσει», «θυμίαμα», «ευώδιαζε όλος ο τόπος», δημιουργούν την **ατμόσφαιρα μιας ιερότητας, μιας ταύτισης του αθώου εκτελεσθέντος με την αγιοσύνη ενός ιερομάρτυρα**. Ακόμα και η λέξη **«ανακομιδή»** (που ακούγεται στη δεύτερη ενότητα) **ενισχύει την αίσθηση του ιερού**. Και το **«ευώδιαζε όλος ο τόπος»**, οδηγεί τη σκέψη μας και στην πιθανότητα να είναι μια ευωδιά από τάφο αγίου.

Η **άκρα σιγή που επικρατεί επαυξάνει την ιερότητα**. Διακόπτεται μόνο από μια φράση του αδελφού, που κι αυτή μας μεταφέρεται έμμεσα από τον αφηγητή: «*Η χαριστική βολή*».

Η εξιστόρηση της σκηνής της εκταφής έχει ένα **χαρακτήρα θρησκευτικής τελετουργίας, διαποτισμένης με κατάνυξη και πόνο**. Ένα ακόμα στοιχείο που έστω και έμμεσα υποβάλλει τη θρησκευτικότητα είναι και το εξής: **«μάλλον γυναίκες θα είχαν φροντίσει για την ταφή του»**. Το υποθέτει αυτό από **το μικρό βάθος του τάφου**, όμως με τη σκέψη αυτή όχι μόνο μας υποβάλλεται και **το μέγεθος της συμφοράς**, δηλαδή **η εκτέλεση όλων των ανδρών**, αλλά οδηγεί τη σκέψη μας και στις γυναίκες του Θείου Πάθους, περιβάλλοντας με ακόμα μεγαλύτερη ιερότητα και τη θυσία και την εκταφή. Η πρώτη ενότητα κλείνει με τα λόγια ενός μοιρολογιού που θυμάται ο αφηγητής.

Όλη η **πρώτη ενότητα διαπνέεται από ένα ελεγειακό τόνο**, που εκδηλώνεται κυρίως με τη **σιωπή**. Τα **δυο αδέλφια δεν μοιρολογούν και, εξίσου σιωπηλός ο αφηγητής**, παρακολουθεί τη σκηνή της εκταφής.

Η σζάση ζου αφηγητή σζην Α΄ ενόζηζα

Ταραχή, συγκίνηση, δέος και αιδώς, συστολή ψυχής αλλά και σώματος,
ευλάβεια, ταύτιση με τα δύο αδέλφια

“Όμως ένα μπουλούκι... δήθεν εξευγενισμένα υποκείμενα”

*Άφιξη τουριστών, βεβήλωση χώρου,
τυπικότητα, ρηχότητα, αναίδεια, ιεροσυλία*

Η φράση με την οποία αρχίζει η **δεύτερη ενότητα διαφοροποιεί αμέσως το ψυχικό κλίμα και την ατμόσφαιρα**. Δυο μόνο λέξεις είναι αρκετές για να μας προϊδεάσουν για το τι θα ακολουθήσει. Η λέξη **«όμως»** φορτίζεται με μια ιδιαίτερη ένταση έτσι όπως έρχεται αμέσως μετά το δημοτικό μοιρολόι, **ακούγεται σαν ένα χτύπημα**. Και η λέξη **«μπουλούκι»** δεν δείχνει μόνο **μια ομάδα ανθρώπων χωρίς τάξη, χωρίς σειρά** αλλά ταυτόχρονα δηλώνει **την επιπολαιότητα, τις απρόσεκτες κινήσεις, την έλλειψη**

σεβασμού στο χώρο και την απώλεια της ιστορικής μνήμης των σύγχρονων καταναλωτικών ανθρώπων. Όμως, και η λέξη «τουρίστες» ενέχει κάτι το μειωτικό, το απαξιωτικό. Ο τουρίστας είναι ο βιαστικός συνήθως επισκέπτης, αυτός που ταξιδεύει για μια γρήγορη, επιφανειακή γνωριμία άλλων τόπων. Η ιερότητα του χώρου, όπως ο συγγραφέας την απέδωσε στην πρώτη ενότητα, δεν προσφέρεται για τουρισμό· προσφέρεται για προσκύνημα, για λατρευτική προσφορά, όπως αυτή των δυο αδελφιών και του αφηγητή.

Ο χαμηλόφωνος τόνος της πρώτης ενότητας εξακολουθεί και στη δεύτερη, αλλά τώρα αισθανόμαστε ότι η ψυχή του συγγραφέα βράζει από οργή, μέσα του υψώνονται κύματα θυμού, έστω κι αν προσπαθεί να μην τα εκφράσει. Η αντίθεση ανάμεσα στην πρώτη και δεύτερη ενότητα, αντίθεση που δημιουργείται από τη διαφορετική στάση των προσώπων που δρουν στις δυο ενότητες, δίνεται με λιτότητα, με απλές φράσεις, με την αναφορά της διαφορετικής στάσης χωρίς σχολιασμό.

Α' Ενότητα

- ☞ Μόνο μια ημερομηνία για υπόμνηση της εκτέλεσης
- ☞ Λέξη δεν έλεγαν τα δυο αδέλφια
- ☞ Βουβά δάκρυα
- ☞ Άνθρωποι λαϊκοί (γυναίκα με τσεμπέρι στο κεφάλι)
- ☞ Αράδιαζε ευλαβικά(τα κόκαλα)
- ☞ Ευλαβική συμμετοχή του αφηγητή

Β' Ενότητα

- ☞ Ομιλία από εγκυκλοπαίδεια
- ☞ Μιλώντας δυνατά, χαχανίζοντας
- ☞ Ψυχρή περιγραφή
- ☞ Φαίνονταν από τους μορφωμένους
- ☞ Πέρα απ' τα όρια της αντοχής τους
- ☞ Θυμωμένη αντίδραση

Αποκορύφωμα της βέβηλης στάσης των τουριστών υπήρξε η φράση που είπε ένας απ' αυτούς καθώς έφευγαν: «Καλά τους έκαναν...» Τα δυο αδέλφια δεν είπαν τίποτα. Ο αφηγητής ερμηνεύει τη σιωπή τους ως αποτέλεσμα της εξοικείωσής τους πλέον με παρόμοιες συμπεριφορές. Ήταν «μαθημένοι από κάτι τέτοια». Πολλές φορές θα είχαν ακούσει ανάλογες κρίσεις από ανθρώπους που όχι μόνο δεν αναγνώριζαν τη θυσία των εκτελεσθέντων, αλλά και δικαιολογούσαν τον κατακτητή. Ταυτόχρονα όμως με τη σιωπή τους αποκαλύπτουν μια αξιοπρέπεια κι ένα μεγαλείο ψυχής που δεν τους επιτρέπει να κατεβούν στο επίπεδο των βέβηλων.

Η σζάση ζου αφηγηζή σζη Β' ενόζηζα

Πικρό χιούμορ, σαρκασμός, οργή, αγανάκτηση για τη στάση των τουριστών

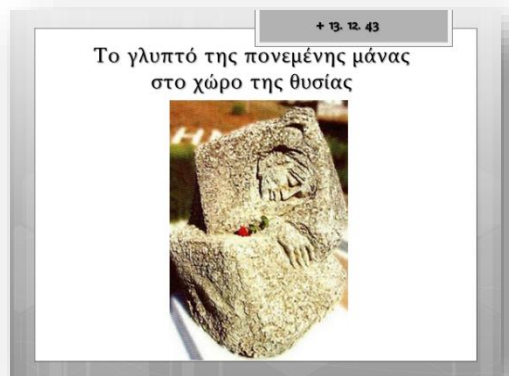
Ο αφηγητής

Για τον αφηγητή της ιστορίας δεν ξέρουμε ούτε ποιος είναι, ούτε πώς βρέθηκε εκεί. Σε όλο το κείμενο εκείνο που δεσπόζει είναι οι εσωτερικές του αντιδράσεις, σκέψεις, και συναισθήματα. Από το ίδιο όμως το κείμενο συνάγεται ότι δεν είχε καμιά φιλική ή συγγενική σχέση με τα αδέλφια. Είναι ένας ξένος που επισκέφθηκε τον τόπο της ομαδικής εκτέλεσης και τυχαία παρευρίσκεται την ώρα της εκταφής των οστών. Η φράση «τι να' γινε άραγε εκεί σε μας αυτή τη μέρα;» δείχνει ότι η καταγωγή του, η μόνιμη ίσως κατοικία του, βρίσκεται αλλού. Εάν ταυτίσουμε τον αφηγητή με το συγγραφέα, τότε αυτό το «εκεί σε μας» είναι ασφαλώς η Θεσσαλονίκη.

Το ότι δεν έχει **καμιά σχέση με τα δυο αδέλφια**, επιβεβαιώνει η φράση «πολύ ήταν που με άφηναν κοντά τους μια τέτοια ώρα», αλλά και επισφραγίζει η φράση του τέλους: «Δεν ήμουν γνωστός τους ή συγγενής τους».

Ο αφηγητής δεν είναι απλώς ο αντικειμενικός παρατηρητής που παρακολουθεί και καταγράφει γεγονότα. Το «εγώ» του αφηγητή βρίσκεται στο κέντρο της αφήγησης: όλα συγκλίνουν στη συνείδησή του (ή και στο υποσυνείδητό του) και όλα πάλι φωτίζονται ή χρωματίζονται από αυτήν.

Η αφήγηση διαρκώς διακόπτεται από τη φωνή του αφηγητή που αποκαλύπτει την **απήχηση των γεγονότων στην ψυχή του**. Αρχίζει με την ανάμνηση της έντονης συγκίνησης και ταραχής που δοκίμασε («ποτέ δεν ταραχτήκα και δεν έκλαιφα τόσο»). Κάθεται **σιωπηλός** σε μια άκρη και παρακολουθεί την **εκταφή**, η ψυχή του «έχει κολλήσει για πάντα εκεί», **δεν τολμά καν να κοιτάξει τα δυο αδέλφια**. Σκέφτεται ακόμα πως, **όταν βρέθηκε το κρανίο, θα 'πρεπε να προσκυνήσει «αν και είμαι τόσο ανάξιος»**, λέει. Να είναι άραγε αυτό το «ανάξιος» η συναισθηση της ταπεινότητας που αισθανόμαστε μπροστά στο θεϊκό ή γιατί ο ίδιος **δεν είχε κάνει τίποτα στην αντίσταση**; Συνειρμικά αναλογίζεται σκέψεις που έκανε ο ίδιος όταν αντιμετώπιζε κάποιους «τιποτένιους κινδύνους», σκέψεις που πιθανόν έκανε και το παιδί πριν πεθάνει.

Διακρίνονται **συναισθήματα αυτοϋποτίμησης και ενοχής** του συγγραφέα - αφηγητή. Είναι ίσως τα **συναισθήματα ενοχής του επιζήσαντος**, πολύ περισσότερο που ο εκτελεσθείς ήταν ένας **συνομήλικός του**. (Αν υπολογίσουμε τη χρονολογία γέννησης του συγγραφέα, 1927, το 1943 ήταν και αυτός δεκαέξι χρονών). Ίσως όμως η **ενοχή να οφείλεται και στο ότι είναι τόσο ασήμαντοι οι κίνδυνοι που αντιμετώπισε σε σύγκριση με το θάνατο**.

Καθώς η αφήγηση προχωρεί, ο αφηγητής, σε μια ανιούσα κλίμακα συναισθηματικής μέθεξης, μετά τη **συγκίνηση**, το **δέος**, τα **συναισθήματα αναξιότητας και ενοχής**, προχωρεί σε μια **ταύτιση** με τα δυο άγνωστά του αδέλφια. Το **πρώτο ενικό πρόσωπο της αφήγησης γίνεται πρώτο πληθυντικό**: «ήρθαν τριγύρω μας», «σα να μην ήμασταν κι εμείς λίγο πιο πάνω», λέει. Αυτή η **ταύτιση τον οδηγεί και στην έκρηξη θυμού**, όταν ακούστηκε η υβριστική φωνή που δικαιολογούσε τον κατακτητή. Έκρηξη όμως **εντελώς εσωτερική που συγκρατείται, ίσως επηρεασμένη και από τη σιωπηλή, αξιοπρεπή στάση των δυο αδελφιών**.

Καθώς οι βέβηλοι επισκέπτες φεύγουν, συζητούν ζωηρά μεταξύ τους. Δεν ξέρουμε τι λένε, δεν ξέρουμε αν, και σε τι διαφωνούν. Όμως στη θυμωμένη δήλωση κάποιου «**καλά τους έκαναν**», «**κανείς δεν αντιμίλησε**». **Μήπως επειδή συμφώνησαν**; Και τι υπονοεί η δήλωση «**ήταν και κάποιος με στολή μαζί τους**»; Μήπως ότι **φοβήθηκαν, δεν τόλμησαν να διαφωνήσουν μια και οι εκτελεσθέντες είχαν σκοτώσει στρατιώτες**, επομένως κάποιους με τους οποίους ο ένστολος ταυτίζεται, έστω κι αν ήταν στρατιώτες του εχθρού; **Μήπως γιατί στα 1963 που διαδραματίζεται το γεγονός, είναι ακόμα έντονος ο φόβος από την παρουσία ενός ένστολου**; Όλα παραμένουν στο χώρο της εικασίας.

Τα **συναισθήματα και η ψυχική κατάσταση του αφηγητή, μετά το αποκορύφωμα του θυμού, καταλαγιάζουν σ' ένα παράπονο**. Πολύ θα 'θελε να συνοδεύσει τα δυο αδέλφια στην αξιοπρεπή αποχώρησή τους. Όμως **συνειδητοποιεί πως ανήκει πιο πολύ στους ανθρώπους του πούλμαν, χωρίς να το θέλει, ως τάξη και μόρφωση**. Ψυχικά αισθάνεται ότι ανήκει αλλού, γι' αυτό, **μετέωρος μεταξύ αυτού που είναι και αυτού που θα ήθελε να είναι, ξεκινά μόνος «για το πιο λαϊκό καφενείο»**.

Οι χαρακτήρες

Ο νεκρός ήρωας	Τα δύο αδέλφια	Αφηγητής	«Τουρίστες»
Γενναιότητα Θυσία	Σεμνότητα Ταπεινότητα Υπευθυνότητα Αξιοπρέπεια	Υπερευαισθησία Βαθιά συγκίνηση Άνθρωπος με αξίες και ιδανικά Αγανάκτηση με την αδιαφορία και την αχαριστία του κράτους και των πολιτών.	Επιδερμικός σεβασμός Εγκυκλοπαιδική περιέργεια Αδιαφορία Προσβλητική συμπεριφορά

Αφηγηματικοί τρόποι

- **Αφήγηση:** παρατήρηση, μνήμη, συνειρμοί [η τεχνική των συνειρμών επιτρέπει στον αφηγητή να ξεδιπλώσει σε βάθος το συναισθηματικό του κόσμο]
- **Περιγραφή:** περιγραφή λεπτομερειών με σχολαστικότητα και υπερευαισθησία (κατακίτρινα, με λίγο καστανό χρώμα κολλημένο απάνω τους...)
- **Σχόλιο:** σαρκαστικά και αυτοσαρκαστικά σχόλια, αντιδρά και σχολιάζει τη συμπεριφορά της ομάδας των τουριστών ⇒ μειώνει, επιπλήττει, σαρκάζει την ελαφρότητα των νηών και της συμπεριφοράς τους (ειρωνεία καταστάσεων) – σχόλιο και για τη δική του πορεία στο μέλλον («Θεέ μου...»)
- **Εσωτερικός μονόλογος – παντελής απουσία διαλόγου**

Αφηγηματικές τεχνικές

- **Πρωτοπρόσωπη αφήγηση – α' ενικό πρόσωπο:** προσωπική διάσταση, βάθος σε όσα αφηγείται, αποκάλυψη των προσωπικών σκέψεων και του ψυχισμού του (προσωπική εσωτερική διαδρομή), δημιουργείται η ανάγκη να καταγράψει και να μοιραστεί, βιωματικότητα, εξομολογητική διάθεση, αμεσότητα
- **Πρωτοπρόσωπη αφήγηση – α' πληθυντικό πρόσωπο:** Συναισθηματική ταύτιση του αφηγητή με τα αδέλφια του αγοριού
- **Ομοδιηγητικός αφηγητής, εσωτερική εστίαση**

Τα συναισθήματα παρουσιάζονται σε ένταση και βάθος μέσω της αφήγησης, της συνειρμικής αφήγησης, των σχολίων, της περιγραφής και του μονολόγου.

Δομή αφήγησης

Δομή αφήγησης (χρόνος, χώρος)

- Χρόνος ιστορίας: 1963
- Χρόνος αφήγησης: 1963
- Χώρος ιστορίας: τόπος μαρτυρίου
- Χώρος αφήγησης: τόπος μαρτυρίου

Συμπίπτουν: ο αφηγητής βρίσκεται στον χώρο, παρακολουθεί με ευλάβεια την ανακομιδή των λειψάνων από τους συγγενείς του νεκρού. Η παρουσία των τουριστών κατά την ολοκλήρωση των εργασιών των συγγενών → σύμπτωση ανάμεσα στη χρονική τάξη της ιστορίας και της κειμενικής αφήγησης

- Αναφορά στο παρελθόν και τα γεγονότα εκτέλεσης
- Αναφορές στο μέλλον (ευχή με την οποία κλείνει στο τέλος)

Η ευθύγραμμη αφήγηση, η χρονική και χωρική αλληλουχία των γεγονότων θρυμματίζεται (διάσπαση αφηγηματικής γραμμής → περιπλάνηση σκέψης αφηγητή σε δικά του βιώματα, π.χ. της κατοχής)

20

Υφος

- Αντιρητορικό ύφος, χαμηλός τόνος, απέριτη γλώσσα, υπαινιγμοί, ελλειπτικές φράσεις, αποσιωπήσεις
- Φορτισμένο συγκινησιακά
- Ειρωνικό

Το ύφος και η επιλογή λεξιλογίου καθιστούν φανερό την πρόθεση του αφηγητή να εξομολογηθεί σε ένταση και βάθος ένα βίωμά του και όχι να διηγηθεί απλά μια ιστορία

Συναισθήματα

- Ψυχική ταραχή και πόνος (ποτέ μου δεν ταραχτικά και δεν έκλαιφα τόσο)
- Επιθυμεί να ταυτιστεί με το νεκρό αγόρι (Και τώρα ... έτσι ένιωθα)
- Θρησκευτική ευλάβεια (ευλαβικά, μαρτύρησε, θα είχε αγιάσει, προσκυνήσω, ιερός περίβολος)
- Συμμετέχει στο πένθος και αποτίει τιμή στον νεκρό (Μαστόροι... από τ' άλλα)
- Μειονεξία, ενοχή και ντροπή απέναντι στο νεκρό αγόρι (άνθρωποςκαίει)
- Συναισθηματική μέθεξη και ταύτιση με τους συγγενείς
- Επιθυμία για εξαγνισμό (τελευταία παράγραφος)

ΔΙΑΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ...

Συνεξέταση του διηγήματος «† 13.12.43» του Γ. Ιωάννου
με το διήγημα «Παναγιώτης» του Θανάση Βαλτινού

Το κείμενο

Ο Παναγιώτης¹

Γεννήθηκε στην Κυνουρία, στο χωριό Κاراتούλα. Ήταν της κλάσεως του 1949. Το φθινόπωρο του '20, με ένα χρόνο καθυστέρηση, τον κάλεσαν στον στρατό να γυμναστεί.

Παρουσιάστηκε στο Ναύπλιο, αμέσως μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου —τις εκλογές που έχασε ο Βενιζέλος—, στα εμπόδια του 8^{ου} πεζικού συντάγματος. Σ' αυτά τον κράτησαν τρεις μήνες, τον έκαναν πυροβολητή και ύστερα μέσω Πειραιώς, τον έστειλαν να πολεμήσει στη Μικρά Ασία.

Εκεί, από τον Μάρτιο του '21 ως τον Ιούλιο, έλαβε μέρος σε όλες τις επιχειρήσεις προς Εσκή Σεχίρ και διακρίθηκε.

(Ο ίδιος ο στρατηλάτης Κωνσταντίνος, ο γιος του Αητού, στάθηκε μπροστά του στο αρχαίο Δορύλαιο και του κάρφωσε στο στήθος το Παράσημο.)

Δυο βδομάδες μετά είκοσι τριών χρονών, στο μεγάλο ελιγμό της στρατιάς για το αποφασιστικό χτύπημα, πέρασε την Αλμυρά Έρημο: Ημερόνυχτα πορεία μέσα στον μπουχό και τον ιδρώτα, χωρίς νερό αλλά με ακμαίο φρόνημα, μέχρι το Γόρδιον. Πήγαιναν για την Κόκκινη Μηλιά.

Όταν έσπασε το μέτωπο, το '22, πολλά χιλιόμετρα πια δώθε από τον Σαγγάριο, στο Αλή Βεράν, πιάστηκε αιχμάλωτος μαζί με το στρατηγό Τρικούπη και τα υπολείμματα του Γ' Σώματος.

Ήταν η τελευταία τους μάχη.

Από το στρατόπεδο του Ουσάκ επέζησε —ένας στους τρεις— και, κοπανώντας για δεκαοχτώ μήνες χαλίκι, έφτασε ως την Κιλίκια.

Στην ανταλλαγή, το '24, εντελώς ανέλπιστα, με άλλους καμιά τριακοσαριά ακόμα, τον κατέβασαν στη Σμύρνη.

Μια επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού τούς περίμενε στο σταθμό Μπασμά Χανέ, τους παράλαβε χοντρικά, τους φόρτωσε στο ατμόπλοιο «Μαρίκα Τόγια» από τη Σιδερόσκαλα της Πούντας και, όσο το καράβι ανοιγόταν, ο Παναγιώτης όρθιος στο ψηλότερο κατάστρωμα κοίταζε πίσω του τη στεριά που μίκραινε.

Παρά τους εξευτελισμούς που είχε υποστεί και με όλα τα ράκη που τον σκέπαζαν, η μορφή του εξακολουθούσε να διατηρεί κάτι αρχαγγελικό.

Η αρρώστια τού παρουσιάστηκε πολύ αργότερα, τέλη του '27. Άρχισε να τρέμει το δεξί του χέρι, ένα είδος Πάρκινσον. Άρχισε επίσης και να τραυλίζει. Οι γιατροί που τον εξέτασαν αποφάνθηκαν ότι ήταν από τις κακουχίες της αιχμαλωσίας.

Ένας κομματάρχης, παλιός συμμαχητής του, τον έσπρωξε να γυρέψει σύνταξη. Τον βοήθησε έφτιαξαν τα χαρτιά του, τα έστειλε στο υπουργείο και περίμενε. Του απάντησαν σε εννέα μήνες αρνητικά.

Στο μεταξύ πέθανε η μάνα του και ένας μεγαλύτερος αδερφός του που συντηρούσε και τους δυο.

¹ Στην πρώτη δημοσίευσή του το διήγημα έφερε τον τίτλο Ένα βιογραφικό σημείωμα

Κάμποσο καιρό, για να τα βγάλει πέρα, ο Παναγιώτης έκανε θελήματα. Μετά αναγκάστηκε να επαιτεί. Περίεργη επαιτεία: Μάζευε και εμπορευόταν διάφορα χορτάρια, ρίγανη, φασκόμηλο — μικροποσότητες, πρόσχημα για όση περηφάνια τού είχε απομείνει.

Μια γειτόνισσα μοδίστρα, παντρεμένη, παιδικός του έρωτας κάποτε, τον λυπήθηκε, και του έραψε μερικά ομοιόμορφα σακούλια από κάμποτο, με σούρα στο απάνω μέρος. Αυτός τα γέμιζε με υπομονή, τα φορτωνόταν και έπαιρνε τους δρόμους. Η μισή Πελοπόννησος τον έμαθε έτσι: Ο Παναγιώτης.

Καμιά φορά στις δημοσιές, μέσα στην καλοκαιριάτικη ζέστη, οι ασίδες οδηγοί των φορτηγών σταμάταγαν, τον ανέβαζαν δίπλα τους και για να σπάνε πλάκα στη διαδρομή, του άνοιγαν χοντρή κουβέντα.

Ακόμα και τα αλάνια στις μικροπολιτείες που διανυκτέρευε τον πείραζαν. Άλλοτε του κρέμαγαν ντενεκέδες, άλλοτε κουρελόχαρτα και του έβαζαν φωτιά. Δέχτηκε τα πάντα, όχι σα μοίρα — καλόκαρδα. Ίσως να το γλένταγε κι ο ίδιος από μέσα του.

Το '57, στρατιώτης, κατέβαινα με άδεια από τη Μακεδονία και τον τράκαρα στο Άργος, στις «γυναίκες». Τους πούλαγε σερνικοβότανο. Είχαμε κάποια μακρινή συγγένεια εξ αγχιστείας και όταν με είδε κοκκίνισε, θα κόντευε τότε εξηντάρης. Το 1973 αποτραβήχτηκε οριστικά στο χωριό του. Είχε γεράσει πια, το φως του είχε αρχίσει να θαμπώνει, τα πόδια του δεν τον βάσταγαν να κάνει τη γύρα όπως άλλοτε. Τον περιμάζεψαν κάτι μικρανίψια του. Του έδιναν ένα πιάτο φαΐ και μια από τις νυφάδες τού ζεμάταγε κάθε δεκαπέντε τη μοναδική αλλαξιά τα εσώρουχα. Για ανταμοιβή τούς έβοσκε δυο τρεις γίδες που είχαν στο κατώι.

Πέθανε την ίδια χρονιά τον Αύγουστο μήνα. Είχε βγει έξω με τα ζωντανά, δίψασε, κάπου έσκυψε να πιει σ' ένα λάκκο, γλίστρησε —τέσσερα δάχτυλα νερό— και πνίγηκε.

Ιστορικές αναφορές στο κείμενο- το παρελθόν του ήρωα

Τάγματα εργασίας (Αμελέ Ταμπουρού)

Στα τάγματα εργασίας πέθαναν περίπου 250.000 Έλληνες

Λίγα λόγια για τον συγγραφέα

Ο Θανάσης Βαλτινός γεννήθηκε στο Καστρί Κυνουρίας το 1932. Οικογενειακές μετακινήσεις που συνδέονται με τις δυσκολίες των κατοχικών και μετακατοχικών χρόνων, τον ανάγκασαν να φοιτήσει κατά σειρά στα Γυμνάσια Σπάρτης, Γυθείου και Τρίπολης. Το 1950 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου ζει έως σήμερα. Σπούδασε κινηματογράφο και το 1984 τιμήθηκε με το βραβείο σεναρίου στο Φεστιβάλ των Καννών για την ταινία του Θ. Αγγελόπουλου «Ταξίδι στα Κύθηρα».

Το 1990 τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος για το βιβλίο: «Στοιχεία για την Δεκαετία του '60».

Εισαγωγικά – Ιστορικό πλαίσιο

Το διήγημα προέρχεται από τη συλλογή δώδεκα προδημοσιευμένων και μη διηγημάτων του Θανάση Βαλτινού, «Θα βρείτε τα οστά μου υπό βροχή», που εκδόθηκε το 1992, με θέματα τον πόλεμο, τον θάνατο, τον έρωτα, τον μισεσμό. Ιστορικό πλαίσιο της συλλογής αποτελούν η Μικρασιατική Εκστρατεία, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ο Εμφύλιος στην Ελλάδα, η μετανάστευση, η δικτατορία, η μεταπολίτευση. Τα διηγήματα αυτά συνιστούν επιτομή του έργου του Βαλτινού (τον σκελετό του έργου του), είδος μικρολεξικού – θεματικού ευρετηρίου.

Το κείμενο εντάσσεται στη Δεύτερη Μεταπολεμική Γενιά στην οποία ανήκουν οι πεζογράφοι που γεννήθηκαν μετά το 1930 και δεν είχαν, λόγω ηλικίας, ανάμειξη στα γεγονότα και τις συγκρούσεις της δεκαετίας του '40. Κύρια θεματική είναι οι κοινωνικοί προβληματισμοί (τα πρόσωπα ως θύματα των καταστάσεων), υπαρξιακά θέματα π.χ. μοναξιά, περιθωριοποίηση, ψυχολογικά αδιέξοδα.

Η υπόθεση του κειμένου

Η πορεία της ζωής ενός ήρωα που γνώρισε την αδιαφορία της κοινωνίας και της πολιτείας. Έτσι, μη μπορώντας να συνεχίσει τη ζωή του φυσιολογικά, καταντά, αυτός ένας πρώην ήρωας, να ζει στο περιθώριο της κοινωνίας, υπομένοντας τον εξευτελισμό και τη χλεύη των γύρω του.

Στο ίδιο θέμα αναφέρεται και ο Μακρυγιάννης, όταν γράφει στα Απομνημονεύματά του, «Και οι αγωνιστάι και χήρες των σκοτωμένων κι ορφανά παιδιά τους, κι εκείνοι όπου θυσιάζουν τους δικούς τους στα δεινά της πατρίδος, ας γκιζερούν (=περιφέρονται) εις τους δρόμους ξυπόλυτοι και ταλαιπωρημένοι κι ας λένε «ψωμάκι». Έτσι βλέπουμε, παρόλο που οι εποχές είναι διαφορετικές, οι αγωνιστές και οι οικείοι τους δεν τιμήθηκαν από την πατρίδα όπως τους άξιζε και αγνοήθηκαν.

Οι σταθμοί της ζωής του ήρωα

Τα πιο σημαντικά σημεία της ζωής του ήρωα παρουσιάζονται με τρόπο λιτό και συνοπτικό. Έτσι διακρίνουμε:

- Το 1922, μετά την κατάρρευση του μετώπου στη Μικρά Ασία, αιχμαλωτίζεται από τους Τούρκους.
- Το 1924, με την ανταλλαγή των πληθυσμών, ελευθερώνεται και επιστρέφει στην Ελλάδα.
- Το 1927, στα τέλη της χρονιάς, αρρωσταίνει, λόγω των κακουχιών στα τάγματα εργασίας.
- Το ελληνικό δημόσιο του αρνείται τη σύνταξη και έτσι ο Παναγιώτης αναγκάζεται να καταφύγει στην επαιτεία, στις ταπεινώσεις και τους εξευτελισμούς.
- Το 1957 συναντιέται με τον αφηγητή, που είναι συγγενείς, και ντρέπεται για την κατάντια του.
- Το 1973, γέρος και ανήμπορος, επιστρέφει στο χωριό του και πεθαίνει τον ίδιο χρόνο.

Η πορεία της ζωής του ήρωα [γραμμική αφήγηση]

Ηρωισμός, ταπείνωση, μοναξιά

52 χρόνια παρουσιάζονται συνοπτικά σε τρεις σελίδες (1922–1973)

ΗΘΕΛΗΜΕΝΗ ΒΡΑΧΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ – ΠΥΚΝΩΣΗ ΧΡΟΝΟΥ

Το ήθος του ήρωα

Ο ήρωας κάνει το χρέος του απέναντι στην πατρίδα και υπηρετεί τη θητεία του στο μέτωπο. Πολέμησε και διακρίθηκε και όταν πιάστηκε αιχμάλωτος, δούλεψε σκληρά στα τάγματα εργασίας. Ο πόλεμος, όμως, δεν επέδρασε αρνητικά στον χαρακτήρα του και εξακολούθησε να **παραμένει γαλήνιος και καλοσυνάτος** (παρά τους εξευτελισμούς... κάτι αρχαγγελικό). Η αρρώστια του καθορίζει τη ζωή του μετά τον πόλεμο. Δεν μπορεί να εργαστεί, εξαιτίας της, αλλά η πατρίδα, στην οποία είχε προσφέρει πολλά, δεν τον συνδράμει οικονομικά και του αρνείται τη σύνταξη. Καταφεύγει σε μια μορφή αξιοπρεπούς επαιτείας, γεγονός που δείχνει την **αξιοπρέπεια και την εντιμότητά του** (πρόσχημα για όση περηφάνια του είχε απομείνει).

Παρόλη την προσπάθειά του, ο Παναγιώτης γίνεται αντικείμενο οίκτου: η στάση της γειτόνισσας (τον λυπήθηκε) το φανερώνει. Σιγά-σιγά γίνεται γραφικός (οι φορτηγατζήδες και τα αλάνια τον χρησιμοποιούσαν για να σπάνε πλάκα). Ο ίδιος, όμως, **παρέμεινε καλοσυνάτος και δεκτικός** (δέχτηκε τα πάντα, όχι σα μοίρα- καλόκαρδα).

Τέλος, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι **κοκκίνισε τότε** που αυτός τον συνάντησε να πουλάει τα βότανα, γεγονός που δείχνει ότι συνεχίζει να είναι **ευαίσθητος άνθρωπος**, παρόλο που η ζωή και η πολιτεία του φέρθηκαν σκληρά.

Η οπτική γωνία του αφηγητή

Η αφήγηση γίνεται με μηδενική εστίαση: ο αφηγητής παρουσιάζει τα γεγονότα από εξωτερική οπτική γωνία. Είναι αμέτοχος και αφηγείται σε γ' πρόσωπο. Ο αφηγητής δεν είναι ο ίδιος ο συγγραφέας αλλά ένα πλαστό πρόσωπο που επινοεί ο συγγραφέας (**πλαστοπροσωπία**) προκειμένου να αφηγηθεί την ιστορία. Έχει το ρόλο του «διαμεσολαβητή» μεταξύ του συγγραφέα και του αναγνώστη. Σε ένα σημείο (το '57, στρατιώτης, κατέβαινα...) ο αφηγητής γίνεται δραματοποιημένος, η αφήγηση γίνεται σε α' πρόσωπο από εσωτερική οπτική γωνία. Η αντικειμενικότητα, όμως, δεν αντικαθίσταται από την υποκειμενικότητα.

Βασικός θεματικός άξονας συνανάγκνωσης

Ο παραγκωνισμός των ηρώων από το κράτος και την κοινωνία

Παρουσιάζεται μέσα από...

† 13.12.43	Ο Παναγιώτης
α. τη βέβηλη στάση των ντόπιων τουριστών απέναντι στην εκταφή των οστών και τον αγώνα του ΕΑΜ, β. τη στάση του κράτους απέναντι στους αγωνιστές (ελεεινό κενοτάφιο) γ. την τελική στάση του αφηγητή	α. τη στάση της κοινωνίας β. (η γειτόνισσα τον λυπήθηκε, οι φορτηγατζήδες τον χρησιμοποιούν για να σπάνε πλάκα, τα αλάνια τον πείραζαν) γ. τη στάση του κράτους δ. (Δεν αναγνωρίζει την προσφορά του Παναγιώτη προς την πατρίδα του: το κράτος αρνήθηκε να του δώσει σύνταξη)

ΆΛΛΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΣΥΝΑΝΑΓΝΩΣΗΣ

«†13-12-43», Γ. Ιωάννου

«Ο Παναγιώτης», Θ. Βαλτινού

Θυσία, εκτέλεση

Συμμετοχή στον πόλεμο ως στρατιώτης

Ηρωισμός vs αντιηρωική εποχή

A. Στάση ντόπιων τουριστών κατά την εκταφή:

- α.** Αρχικά τυπική και σεμνή (κατέθεσαν ... εγκυκλοπαίδεια)
- β.** Βέβηλη (σκόρπισαν ...χαχανίζοντας)
- γ.** Αδιάκριτη (πολλοί ήρθαν ... ήμασταν)
- δ.** Προσβλητική (καλά τους έκαναν ... κατακτητή)

Στάση του κράτους:

Δεν αναγνωρίζει τη θυσία των νεκρών:
ελεεινό κενοτάφιο,
Ήταν και κάποιοι με στολή μαζί τους

Στάση της κοινωνίας απέναντι στον Παναγιώτη:

- α.** Οίκτος (Η γειτόνισσα τον λυπήθηκε ...)
- β.** Υποτίμηση και χλευασμός (Οι φορτηγατζήδες σπάνε πλάκα, τα αλάνια κάνουν κακόγουστες φάρσες)

Στάση του κράτους απέναντι στον Παναγιώτη:

Δεν αναγνωρίζει την προσφορά του Παναγιώτη προς την πατρίδα του: το κράτος αρνήθηκε να του δώσει σύνταξη

B. Τα συναισθήματα του αφηγητή

- α.** Ψυχική ταραχή και πόνος (ποτέ μου δεν ταραχτήκα και δεν έκλαψα τόσο)
- β.** Επιθυμία ταύτισης με το νεκρό αγόρι (Και τώρα ... έτσι ένιωθα)
- γ.** Θρησκευτική ευλάβεια (ευλαβικά, μαρτύρησε, θα είχε αγιάσει, προσκυνήσω, ιερός περίβολος)
- δ.** Συμμετοχή στο πένθος και απότιση τιμής στον νεκρό, (Μαστόροι ... από τ' άλλα)
- ε.** Μειονεξία, ενοχή και ντροπή απέναντι στο νεκρό αγόρι, (άνθρωποςκαίει)
- στ.** Ταύτιση με τους συγγενείς
- ζ.** Επιθυμία για εξαγνισμό (τελευταία παράγραφος)

Τα συναισθήματα του αφηγητή

Θαυμασμός και συμπάθεια για τον ήρωά του, για την εσωτερική δύναμη και ανωτερότητα που αποπνέει από την αρχή μέχρι το τέλος του διηγήματος (... η μορφή του εξακολουθούσε να διατηρεί κάτι αρχαγγελικό, ίσως και να το γλένταγε και ο ίδιος)

Γ.

Αφηγηματικές τεχνικές

- α. **Πρωτοπρόσωπη αφήγηση- α' εν. πρόσωπο:** βιωματικότητα, εξομολογητική διάθεση, αμεσότητα
- β. **Πρωτοπρόσωπη αφήγηση - α' πλ. πρόσωπο:** συναισθηματική ταύτιση του αφηγητή με τα αδέλφια του αγοριού
- γ. **Ομοδιηγητικός αφηγητής, εσωτερική εστίαση**
Τα συναισθήματα παρουσιάζονται σε ένταση και βάθος μέσω της αφήγησης, της συνειρμικής αφήγησης, των σχολίων, της περιγραφής, του εσωτερικού μονολόγου

Αφηγηματικές τεχνικές

- α. **Τριτοπρόσωπη αφήγηση:** ο αφηγητής είναι αμέτοχος στην εξέλιξη της αφηγηματικής δράσης με εξαίρεση στο τέλος του αφηγήματος, όπου υπάρχει πρωτοπρόσωπη αφήγηση
- β. **Φαινομενική αποσυναισθηματοποίηση** (η μορφή του εξακολουθούσε να διατηρεί κάτι αρχαγγελικό), ο αφηγητής είναι συγκρατημένα δραματοποιημένος

Δ.

Είδος αφήγησης με βάση το περιεχόμενο

Αφήγηση γεγονότων, σκέψεων και συναισθημάτων

Είδος αφήγησης με βάση το περιεχόμενο

Αφήγηση γεγονότων με ψήγματα συγκαλυμμένων συναισθημάτων

Ε.

Ύφος

Φορτισμένο συγκινησιακά-ειρωνικό

Ύφος

Το κείμενο έχει στο μεγαλύτερό του μέρος φαινομενικά το αποστασιοποιημένο ύφος ενός χρονικού-ειρωνικού

Επικαιροποίηση

- Ποια είναι η δική μας στάση [ενηλίκων και ανηλίκων], όταν επισκεπτόμαστε μνημεία ηρώων;
- Ποια είναι η δική μας στάση, όσον αφορά στην αναγνώριση της θυσίας των ηρώων;
- Ποια είναι η στάση του κράτους απέναντι σε όσους προσέφεραν στην πατρίδα ή στους συγγενείς αυτών; Μπορείτε να δώσετε παραδείγματα;

Εισηγήσεις για εργασίες, δραστηριότητες, δημιουργική γραφή

1. Καταγράψτε τις ενδείξεις για το ιστορικό γεγονός της ομαδικής εκτέλεσης των 1200 Καλαβρυτινών που υπάρχουν στο κείμενο του Γ. Ιωάννου «†13-12-43».
2. Παρουσιάστε και αιτιολογήσετε τη στάση του αφηγητή στο «†13-12-43» απέναντι στους ντόπιους τουρίστες.
3. Γράψτε την οπτική γωνία από την οποία ο αφηγητής παρακολουθεί τον Παναγιώτη στο ομώνυμο διήγημα του Θανάση Βαλτινού και διερευνήστε τα συναισθήματά του απέναντι στον ήρωα.
4. Αξιολογήστε τη στάση της κοινωνίας απέναντι σε αυτούς που προσέφεραν στην πατρίδα στα κείμενα «†13-12-43» και «Ο Παναγιώτης». Τεκμηριώστε με σχετικά χωρία από τα κείμενα.
5. Εντοπίστε και εξηγήστε **δύο τουλάχιστον** χαρακτηριστικά της Μεταπολεμικής Πεζογραφίας σε κάθε κείμενο.

6. Παρουσιάστε συγκριτικά τη στάση του αφηγητή απέναντι στην ανακομιδή των οστών στο «†13-12-43» και απέναντι στον Παναγιώτη στο διήγημα «Ο Παναγιώτης» και προσδιορίστε το είδος της αφήγησης σε κάθε περίπτωση.
7. Στα διηγήματα του Βαλτινού, ο συγγραφέας, αφηγητής και ήρωες αλληλοεπικαλύπτονται. Συχνά βλέπουμε τον συγγραφέα-αφηγητή που είναι παρατηρητής να εμπλέκεται στη δράση. Αρέσκεται να δανείζει στους ήρωές του δικά του βιογραφικά στοιχεία. Πώς τεκμηριώνεται η θέση αυτή στο διήγημα «Ο Παναγιώτης» του Θανάση Βαλτινού;
8. Υποστηρίζεται ότι η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο Γιώργος Ιωάννου χαρακτηρίζεται από λιτότητα, συνεχείς υπαινιγμούς, ελλειπτικές εκφράσεις ή αποσιωπήσεις. Τεκμηριώστε τη θέση αυτή με χωρία από το κείμενο. Γιατί νομίζετε ότι ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αυτά τα μέσα; Η άποψη αυτή μπορεί να ισχύει και για τη γλώσσα που χρησιμοποιεί ο Θανάσης Βαλτινός στο διήγημα «Ο Παναγιώτης»; Τεκμηριώστε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.
9. Να συγκρίνετε το ύφος στα δύο διηγήματα, «Ο Παναγιώτης», Θανάση Βαλτινού και «†13-12-43», Γιώργου Ιωάννου.
10. Στα δύο διηγήματα, «†13-12-43» του Γιώργου Ιωάννου και «Ο Παναγιώτης» του Θανάση Βαλτινού εμφανίζεται το στοιχείο του θανάτου. Ποιες διαστάσεις λαμβάνει σε κάθε ένα από αυτά; Αιτιολογήστε την απάντησή σας με στοιχεία από τα κείμενα.
11. Σε κείμενο που να μην υπερβαίνει τις 250 λέξεις, να γράψετε τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας για τη στάση των ντόπιων τουριστών κατά την ανακομιδή των οστών στο «†13-12-43».
12. Στο απόσπασμα από το πεζογράφημα του Γ. Ιωάννου «†13/12/43», σ. 277: «Μου 'ρθε ... υποκείμενα». Μετατρέψτε την πρωτοπρόσωπη αφήγηση σε τριτοπρόσωπη. Ποιες αλλαγές παρατηρείτε ως προς το ύφος του κειμένου;
13. Στο απόσπασμα από το διήγημα του Θανάση Βαλτινού: «Ένας κομματάρχης ... κατώι» να γράψετε ξανά το κείμενο προσθέτοντας διαλόγους, όπου είναι εφικτό. Διαβάστε το κείμενο που γράψατε και συγκρίνετε το ύφος του με το ύφος του κειμένου, όπως το έγραψε ο Θανάσης Βαλτινός.
14. Να συγκρίνετε το πιο κάτω απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Ζωρζ Σαρή, «Όταν ο ήλιος ...» με το διήγημα του Γ. Ιωάννου, «†13/12/43», ως προς τα ακόλουθα:
 - α. τον ιστορικό και τον αφηγηματικό χρόνο
 - β. τις αφηγηματικές τεχνικές
 - γ. το ήθος των ανθρώπων για τους οποίους γίνονται αναφορές.

«Εδώ στην Ελλάδα πρέπει να μείνουμε και ν' αγωνιστούμε. Κάθε αγωνιστής και από ένα κτύπημα στον εχθρό». Από τα ξημερώματα παίρνουμε τους δρόμους. Κουβαλάμε προκηρύξεις, παράνομες εφημερίδες, για να τις μοιράσουμε μόλις σκοτεινιάσει. Με χίλιες προφυλάξεις μαζευόμαστε στα σπίτια και συνεδριάζουμε, συζητάμε, αποφασίζουμε αν θα γίνει ή αν δε θα γίνει η απεργία, αν θα βγούμε να φωνάξουμε στους δρόμους, τι θα γράψουμε πάνω στους άσπρους τοίχους της Αθήνας μας. Τα τσακάλια οι Γερμανοί ουρλιάζουν το θάνατο κι εμείς τον αψηφάμε. Απόψε, όταν θα πέσει η νύχτα, θα σκορπίσουμε μέσα στην πόλη για να γράψουμε τα συνθήματά μας, για να μοιράσουμε τις προκηρύξεις.

Ζωρζ Σαρή, Όταν ο ήλιος (απόσπασμα)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΔΟΚΙΜΙΑ ΠΑΓΚΥΠΡΙΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ Υ.Π.Π.

2006

Γ. Ιωάννου, +13-12-43

[...] Τότε που πρωτοζύγωσα, το σκάψιμο με την αξίνα είχε προχωρήσει. [...] Άνθρωπος είμαι και εγώ. Κι όμως η κάποια διαφορά είναι που με καίει [...]

Ερώτηση:

(α) Στο πιο πάνω απόσπασμα ο αφηγητής πιστεύει πως το δεκαεξάχρονο παιδί «έχει αγιάσει». Ποια στοιχεία του αποσπάσματος επιβεβαιώνουν την πεποίθησή του αυτή;

Απάντηση:

Ο αφηγητής χρησιμοποιεί λέξεις και εκφράσεις που, στην ορθόδοξη παράδοση παραπέμπουν στη χριστιανική αγιότητα, όπως:

- {(Τα κόκαλα) ήταν κατακίτρινα}, - Τα ξέπλενε λίγο με κόκκινο κρασί, - Τ' αράδιαζε ευλαβικά, - {Τίποτα το απδιαστικό ή το τρομακτικό}, - Άλλωστε το παιδάκι ήταν δεκάξι χρονών όταν μαρτύρησε, - Και πιστεύω, χωρίς αμφιβολία, πως θα έχει αγιάσει, - Στο χώμα δίπλα ήταν μπηγμένο ένα κερί και στο θυμιάτο σιγόκαιγε θυμίαμα
- Ευωδίαζε όλος ο τόπος, - Το κρανίο, - Έπρεπε να προσκυνήσω

Σημείωση: Να αναφερθούν **τέσσερα** (4) τουλάχιστον σημεία.

Ερώτηση:

(β) Με ποια συμπεριφορά και ποιες σκέψεις ο αφηγητής υποδηλώνει τη δική του αναξιοσύνη απέναντι στο παιδί;

Απάντηση:

Ο αφηγητής υποδηλώνει τη δική του αναξιοσύνη μπροστά στο παιδί με τις εξής αναφορές:

- Έσκυψα το κεφάλι μου προς το χορτάρι και δεν προσπαθούσα, ούτε τολμούσα να τους κοιτάξω
- Πολύ ήταν και που με άφηναν κοντά τους μια τέτοια ώρα
- Τώρα σκέφτομαι ότι έπρεπε να προσκυνήσω, αν και είμαι τόσο ανάξιος
- Βρέθηκα σε κάτι τιποτένιους κινδύνους, που είναι ντροπή και να τους σκέφτομαι ακόμα
- Είχα γίνει ένα με το χώμα
- Η κάποια διαφορά είναι που με καίει

Νιώθει ενοχές και οδηγείται, τελικά, σε μια ανεπιτυχή προσπάθεια ταύτισής του με το παιδί (υποθέτει ότι και εκείνο θα είχε τα ίδια συναισθήματα μπροστά στους κινδύνους)

2013

Γιώργος Ιωάννου, † 13-12-43

I. [...] Μονάχα όταν βρέθηκε το κρανίο, άκουσα τον αδελφό να λέει βραχνά: η χαριστική βολή. Ήταν μια μικρή τρύπα λίγο πιο πάνω απ' το μέτωπο. [...] Άνθρωπος είμαι και εγώ. Κι όμως η κάποια διαφορά είναι που με καίει. [...]

II. Όμως ένα μπουλούκι εντόπιοι τουρίστες φάνηκε να μπαίνει μέσα στον ιερό περίβολο. [...] Φαινόταν καθαρά πως θεωρούσαν σχεδόν ευτυχία τους και σπουδαίο συμπλήρωμα στις συγκινήσεις της εκδρομής την ανακομιδή, που πέτυχαν πάνω στην ώρα. [...]

III. [...] Έμεινα ξοπίσω και με πήρε το παράπονο. [...] Θεέ μου, μη μ' αφήνεις ούτε καλημέρα να 'χω πια με τέτοια, δίδεν εξευγενισμένα, υποκείμενα.

Ερώτηση:

α) Στο πρώτο από τα πιο πάνω αποσπάσματα, ο συγγραφέας σε εξομολογητικό τόνο συγκρίνει τον εαυτό του με το δεκαεξάχρονο αγόρι. Ποια είναι τα συναισθήματά του και μέσα από ποιες σκέψεις οδηγείται σ' αυτά; (να γίνει αναφορά σε τέσσερα σημεία)

Απάντηση:

Ενδεικτικά σημεία

- Θεωρεί τον εαυτό του ανάξιο σε σχέση με το παιδί που αγωνίστηκε, αντιστάθηκε και σκοτώθηκε. Νιώθει ντροπή.
- Νιώθει ντροπή και ταπείνωση (δηλώνει πως ένιωθε να γίνεται ένα με το χώμα).
- Συμπάσχει με τα δύο αδέλφια και συγκλονίζεται από την όλη σκηνή της ανακομιδής.
- Νιώθει συγκίνηση και δέος (συναισθήματα που γεννιούνται από τη σκηνή της ανακομιδής).
- Νιώθει ντροπή και παρακαλεί να ανοίξει η γη και να τον κρύψει γιατί, συγκρίνοντας τη στάση που ο ίδιος τήρησε σε πολύ μικρότερους κινδύνους, σε σχέση με το παιδί, δεν έδειξε το ανάλογο ανάστημα.
- Νιώθει θαυμασμό για το παιδί που ήταν τότε συνομήλικό του και ενώ και οι δύο αγαπούσαν τη ζωή, εκείνος έγινε ήρωας με τη θυσία του.
- Νιώθει ενοχή γιατί ο ίδιος ζει και έμεινε ένας συνηθισμένος άνθρωπος που δεν θυσιάστηκε, ενώ το παιδί μαρτύρησε.

Ερώτηση:

β) Το κείμενο κινείται σε δύο χρονικά επίπεδα. Ποια είναι αυτά και με ποια γεγονότα συνδέονται;

Απάντηση:

- Χρονικά επίπεδα – Γεγονότα
Παρελθόν 1943
- Γερμανική κατοχή στην Ελλάδα και ομαδική εκτέλεση Ελλήνων στα Καλάβρυτα
Παρόν 1963
Εκταφή – ανακομιδή οστών του δεκαεξάχρονου μάρτυρα